

Departament d'Història de l'Art
Facultat de Geografia i Història
Universitat de Barcelona

CASES GRANS.
INTERIORS NOBLES A BARCELONA (1739-1761)

Rosa M. Creixell i Cabeza

Directora: Teresa-M Sala i García

Tesi per optar al títol de doctora en Història de l'Art

Història, Teoria i Crítica de les Arts: Art Català i connexions Internacionals
(bienni 2003-2005)

Volum. I. Text.

El món viu sempre enganyat per l'ornament.

W. Shakespeare. *El mercader de Venècia.*

IX. Noblesa obliga. Apunts sobre les despeses de la clientela.

L'aproximació al món artesanal i manufacturer de la ciutat de Barcelona d'entre 1739 i 1761 ha permès constatar un mercat efervescent, vertebrat per una bonança econòmica i una clientela desitjosa de posseir certs artefactes. Des d'aquesta perspectiva, i per tal d'assolir un coneixement complet, creiem que també s'imposa fer una lectura a partir dels hàbits de la pròpia clientela, la qual ha de ser entesa com uns dels agents essencials en la comercialització, en l'èxit o el fracàs de l'acceptació i consum de certs productes o mercaderies. Afortunadament, la possibilitat de treballar amb fons patrimonials corresponents a dues famílies nobles de la ciutat que, d'altra banda, formen part de la mostra d'estudi, contenen una extensa relació de notícies sobre les despeses domèstiques i trasllueixen aspectes essencials com el gust, l'estat de l'economia familiar o el seu sistema de vida, facilita fer una mirada des de l'òptica del client, fins ara molt diluïda. Es tracta de la documentació personal i familiar del noble Ramon Sans (vegeu annex documental: "Genealogies, núm. 47") i de la família de Francesc Aparici, casat amb Caterina d'Amat i Picalquers (vegeu annex documental: "Genealogies, núm. 24"). Dos casos que poden ser complementats per les notícies localitzades sobre els encàrrecs que va fer a artesans barcelonins, en comptes dels madrilenys, el duc de Sessa, personatge que tenia casa a Barcelona però residia a Madrid.

(...) mestres de cases, manobres i peons a sa feina; i, corrent d'aquí allí, mestre Anton Verd, fuster, ab Josep son fill hereu, fadrí aprenent en la primera plaça de baix als Estudis, plens d'idees de fustes – sent son ofici- a fi de desempenyar bé sa feina....

Baró de Maldà. *Calaix de Sastre*.

1. Les compres del duc de Sessa com a paradigma de les maneres d'adquirir.

Don Josep de Guzmán Vélez, Ladrón de Guebara i Tassis, Enriquez, Porras, marquès de Montealegre, Quintana, comte d'Oñate, Villamediana, camporreal, duc de Soma i Baena, comte de Cabra i Palamós, gentilhome de cambra del monarca, també conegut popularment com a duc de Sessa, a la Barcelona del moment va confiar en més d'una ocasió en el talent i el bon ofici dels artesans barcelonins a l'hora d'adquirir artefactes domèstics provistos de certa sumptuositat. Ho proven els diferents encàrrecs que durant uns anys va encomanar a través d'un intermediari, ja que ell residia oficialment a Madrid, als artesans locals. Tanmateix, la circumstància, lluny d'estranyar, no ha de sobtar, ja que el noble castellà, amb extenses possessions en terres catalanes, descendia d'un dels gran llinatges catalans, els Cardona, de qui va heretar el casalici del carrer Ample, mansió aristocràtica adquirida al tombant del segle per la família Larrand, nom amb què tothom la coneix en l'actualitat. Per tant, és fàcil imaginar que en les seves llargues o curtes estades en la capital del Principat s'hauria relacionat o, si més no, hauria passejat pels carrers de la ciutat i hauria visitat o vist treballar en els seus tallers a artistes i artesans.

La seqüència cronològica de les despeses domèstiques del duc de Sessa, que abracen el període entre 1754¹ i 1758², pot ser resseguida a partir de les cartes de pagament que l'escrivà Carles Rondó va protocolitzar en la seva notaria. L'anàlisi de la totalitat de les despeses permet constatar l'existència d'unes dinàmiques relacionals en els tractes comercials, unes maneres de fer establertes, que determinen els mecanismes de compra i venda. Ramon de Ponsich i Camps, noble barceloní, actuava com a intermediari entre les demandes del duc, donat que exercia com a apoderat en els assumptes del noble madrileny a Catalunya, i els proveïdors, artesans o comerciants barcelonins. No cal recordar que la pràctica de l'intermediari ja havia estat advertida en la preparació dels aixovars de les núvies, en la preparació de casaments o en l'organització de les exèquies, i, per tant, no és un gest nou, com tampoc sorprèn la constatació que en la confecció d'una mercaderia luxosa era necessària la participació i la destresa de més d'un ofici. Aspecte que remarca, un cop més, la complexitat i la interdependència de la producció artesana.

En el camp del parament domèstic va encomanar diversos mobles, especialment llits i seients, a més de peces de roba per la capella, un vestit per un parent i tapisseries pel mobiliari. Les peticions del duc de Sessa, però, no es limitaven a objectes sumptuosos, car també constatem la comanda de productes com oli o els serveis d'un notari barceloní en la redacció i enquadernació d'un capbreu de les baronies de Bellpuig, d'on n'era el senyor. Encara que dificultós i agosarat, seria interessant poder contestar a què respon aquest gust per part de *don* Josep de Guzmán d'adquirir a Barcelona i no a la capital determinades mercaderies. ¿Seria lícit pensar amb un mercat que oferia una varietat de productes més àmplia i més novedosa, resultat de tenir un port per on entraven més ràpidament els canvis? ¿Trobava el noble en l'adquisició de productes fets a la ciutat una manera de

¹ A.H.P.B, Not. Rondó, Carles. *Vigessimum quartum manuale instrumentorum*. 1754-1755, Any 1755, fols. 15v-6v, 87r-88r, 150r, 232r-233r, 377r-377v, 503r-503v, 567r-584v i 588r-597r.

² A.H.P.B, Not. Rondó, Carles. *Vigessimum septimum manuale instrumentorum*. 1757-1758, Any 1758, fols. 423v-423r, 630r-630v i 636r-636r.

distingir-se de la resta dels nobles que vivien a l'entorn de la cort? ¿Eren més econòmics, eren fets més a la moda o responien a gustos certament allunyats de la cort i en aquest sentit esdevenien exòtics? ¿Existia un artesanat i unes manufactures més solides i potents? O, simplement, ¿no hi ha una raó fefaent que expliqui tot això?

A partir de les anotacions que el notari Carles Rondó va fer constar en les actes de pagament podem plantejar-nos aspectes que han merescut escassa atenció en els estudis sobre el funcionament del món artesanal o en la mateixa producció artística i que hem obviat en el capítol anterior, malgrat la seva importància. Tradicionalment, han estat pocs els investigadors que han reflexionat sobre com es produïen o desenvolupaven els ritmes i els temps del treball. Això no obstant, és pertinent saber quants artífex i sobretot quant temps eren necessaris per produir un objecte sumptuós. Un temps, no oblidem, exempt encara del fort valor econòmic que la propera revolució industrial li adjudicà però que, evidentment, presenta ja una càrrega simbòlica. En aquest sentit, abandonant momentàniament les compres del duc de Sessa, és curiós poder indicar que en l'inventari de Manuel de Nadal i Despujol, aixecat l'any 1738, es citen com a cadires a la moda unes peces realitzades nou anys abans, segons l'anotació del notari, la qual cosa evidencia la distinta concepció del temps que tenia l'home del set-cents, especialment si ho comparem amb la realitat actual.³ En aquest sentit, haver d'esperar l'arribada d'uns materials de zones allunyades o la dedicació durant llargues jornades possibilitava un treball més acurat, elegant o fi i comportava un treball i resultat que diferenciaven un objecte corrent i útil d'un de altre luxós.

Un cas exemplificador del que s'acaba d'exposar va ser la comanda d'un llit segons el model conegut com "a l'imperial", que va lliurar-se a Madrid l'any 1755. El primer que sorprèn és la gran quantitat d'artesans que participaren en la seva

³ A.H.P.B, Not. Cerveró, Bartolomeu. *Pliego de inventarios y almonedas*. 1704-1743, Any 1738, s/fol.

construcció perquè, a més del fuster, van intervenir-hi el tallista, el daurador i un seguit d'oficis vinculats al camp del tèxtil, molts dels quals van trigar més d'un any en realitzar la feina, que havia començat pels volts de 1754. Malauradament, desconeixem quan el taller de Joan Llausàs va rebre l'encàrrec de confeccionar l'estructura de fusta de noguera i bedoll, que posteriorment Carles Grau, tallista, i Joan Tubau, daurador, ornamentarien, però, en canvi, disposem d'informació sobre quants jornals van ser necessaris per acabar les tasques de fusteria i escultura, així com el personal que va treballar-hi. Respecte als fusters, Llausàs manà la realització de la peça a un mestre fuster, un jove oficial i un aprenent que van dedicar-hi trenta, seixanta-cinc i trenta-set jornals i mig, respectivament. En el treball de talla que ornamenta el llit, Carles Grau va intervenir-hi un nombre considerablement més alt d'hores, ja que per fer el pavelló i els peus del llit va trigar cent-dinou dies de feina d'oficial i cinquanta-dos dies de mestre escultor. Pel que fa a la feina del daurador, no tenim constància de les jornades que va emprar en daurar i envernissar el moble, encara que estem al corrent que Joan Tubau optà per treballar el llit a la "xinesca", és a dir, imitant la tècnica de les laques i amb motius de tipus oriental, probablement molt similar al que presentem en el repertori iconogràfic, peça d'una gran qualitat artística on l'artífex barreja referents iconogràfics orientals, com les pagodes, amb motius entroncats en la tradició popular, com és els signe marià (vegeu imatges 314, 315, 316 i 317). En tot cas, és important saber que el valor total de la tasca realitzada en aquest llit va ascendir en el cas del daurador a 761 lliures i 16 sous.

La peça, però, requerí d'altres especialistes, i destaca la feina del serraller encarregat de fer les peces de ferro, com cargols o claus, per poder muntar el llit un cop arribat a l'habitatge madrileny del duc de Sessa. L'interès de la factura rau, principalment, en evidenciar la importància de l'ofici en la construcció del mobiliari. Així, tota la talla i l'entorn dels peus del llit anaven units amb cargols, les barres de les cortines eren de ferro i moltes altres parts també anaven reforçades amb peces de ferro, com els *cuatro hierros largos y treinta y dos caracoles para poner quatro molduras de las diagonales del sobrecielo de la cama o hacer dos cartelas con follages, con sus caracoles y hembras correspondientes*

*a dichas piezas y con sus grapas y roscas para poner, a la pared para sostener el sobrecielo de la cama.*⁴ No oblidem que la peça, com la resta del mobiliari encomanat, va patir un llarg viatge desmuntada i embalada dins d'una caixa feta en la fusteria de la família Llausàs fins a arribar al seu destí final.

Pel que fa al tèxtil que guarnia el llit a “l'imperiala”, encara és més sorprenent. Les teles emprades en les tapisseries dels diferents mobles encarregats -un canapè, unes cadires, un catre, el llit que ocupa el present anàlisi i com la tela per diferents cortines per alcoves- van ser adquirides en la botiga de teles propietat d'Anton Gibert i altres en la Reial Fàbrica de Maria Àngela i Joan Pau Canals pel sastre Rafael Fuster.⁵ De fet, encara que no en tenim constància, fóra molt possible que també les teles emprades per confeccionar roba personal i d'ús litúrgic també haguessin estat adquirides en el mateixos establiments. Val a dir, però, que en el cas del llit sols va adquirir-se el ras per la part exterior i sarja de seda en l'interior, ja que Joan Baptista Muns, mestre brodador, va fer un viatge fins a Lió, que va durar un mes, acompanyat d'un aprenent per comprar “*pelfilles*” per brodar la peça. Les despeses que el duc de Sessa va pagar i el temps que Muns emprà en la confecció de la comanda són, si més no, remarcables. Les compres de Muns a Lió - fils de diferents colors, seda, paper, claus i bastidors nous - van ser enviades a la ciutat temps després per mar, pagant a l'entrada del port barceloní els seus corresponents impostos. Això no obstant, els jornals i el nombre de brodadors emprats en la tasca són encara més rellevants, ja que van participar-hi trenta-tres individus. No entrarem a especificar quants jornals va treballar cadascun d'ells, però sí que sembla interessant indicar que no hi ha un patró regular en els dies i setmanes treballats per cada brodador. Així doncs, cada setmana podien treballar d'una jornada a la totalitat, és a dir sis, donat que el diumenge era dia de precepte. Possiblement, l'explicació a les seves jornades

⁴ A.H.P.B, Not. Rondó, Carles. *Vigessimum quartum manuale instrumentorum*. 1754-1755, Any 1755, fols. 588r.

⁵ A.H.P.B, Not. Rondó, Carles. *Vigessimum septimum manuale instrumentorum*. 1757-1758, Any 1758, fols. 423v-423r.

laborals aniria en funció de la mateixa obra i les parts encarregades a cada un d'ells. Finalment, tampoc podem ometre la feina del sastre Onofre Barnola, que va cosir les diferent peces de roba i cortines del llit, així com el treball del cordoner Joan Torras, el qual va proveir de franges, cordons i borles el sumptuós llit. En aquest darrer cas, la carta de pagament preveia l'anada d'un menestral a Madrid per compondre els guarniments que fossin necessaris.

Tal i com ja s'ha indicat, aquesta no va ser l'única peça de mobiliari que va sorgir dels tallers dels artesans barcelonins per ornamentar la casa del noble castellà. Però sí que és un bon exemple de la complexitat en l'elaboració de certs productes de consum de caire artístic i sumptuós. Les peticions del duc no es limitaven a productes sumptuosos o a articles manufacturats a la ciutat ja que a més del llit a "l'imperial", van ser remesos cap a Madrid altres productes anteriorment esmentats com oli, un capbreu de les baronies de Bellpuig que havia fet realitzar a un escrivà barceloní o una caixa amb figures de pessebres arribades des de Nàpols, a més dels seients que Baltasar Matas, mestre de fer cadires, va enviar-li l'any 1755 per l'estrada de la residència madrilenya. Tanmateix, per concloure, s'ha d'advertir que fins i tot els aspectes del trasllat van ser previstos amb molta cura, sempre amb la preocupació que les peces arribessin en perfecte estat de conservació i sense escatimar cap esforç per protegir les mercaderies que s'havien de portar fins a Madrid. Així doncs, abans que Salvador Bañoles les transportés al seu destí, les caixes es van emplenar de paper comprat al llibrer Josep Roig per protegir tot allò que va disposar-se en el seu interior.

Per traure altra bagada las cortinas del llit per que las ratas lo darraban y adobar los papers de las parets de la arcoba y adobar dos cadiras.

Comptes domèstics de la família Sans

2. Els comptes domèstics dels Amat–Aparici i els de la família del noble Ramon Sans.

Francesc Aparici i Subirachs va començar a anotar tot allò que guanyava i gastava l'any 1711, quan començava a exercir com advocat. Aquestes primeres anotacions es van convertir, a partir dels anys 40, en un estricte control de les despeses domèstiques, que permeten conèixer quins, com i quan van adquirir artefactes sumptuosos pels seus habitatges.⁶ Una situació molt similar a la de la família Sans, de la que podríem fer un recorregut per la seva comptabilitat domèstica més enllà del set-cents.⁷ Una primera constatació a fer és la quantitat d'obres i constants millores que els nobles barcelonins feien en els seus habitatges aristocràtics. L'encàrrec d'un moble, un quadre, el vestir i desaparar estances segons l'estació o mantenir les parts estructurals en un estat òptim queda reflectit en la seva comptabilitat domèstica de forma ininterrompuda. En segon lloc, també es pot remarcar com a tret general la fidelitat vers els artesans a qui s'encomanen les feines.

⁶ A més d'aquests dos fons familiars, també hem començat a estudiar i analitzar el de la família Gònima. Fins el moment, i conjuntament amb Teresa-M Sala, hem publicat diferents articles centrats en l'estudi dels habitatges que tenien a Barcelona i a Sant Feliu de Llobregat. Actualment estem preparant un article sobre la figura d'Erasme de Gònima i el seu habitatge al tombant del segle XVIII.

⁷ Malgrat que el període revisat ha estat entre 1711 i 1762, els encàrrecs i les reformes abordades a partir dels anys setanta mostren unes despeses considerables. Pel que fa al mobiliari, encomanen la realització de taules raconeres, cadires, canapès, llits i dos armaris que s'especifiquen com *de Girona*, entre altres peces luxoses.

En el cas dels Aparici, per exemple, la nòmina d'artífexs en el transcurs dels anys presenta poques variacions, i és factible pensar que les defuncions dels operaris contractats era una de les poques causes que obligaven a cercar un nou artífex. Així, sols la mort del fuster Manuel Rovira va fer que a partir dels anys cinquanta la família encomanés les feines de fusteria més rellevants a Llorenç Casadavall, amb intervencions puntuals d'altres mestres fusters com Domènec Galupe, que va vendre sis cornucòpies als Aparici, o Francesc Casals, que va realitzar tota la fusteria de construcció de la *casa torre* que tenien fora de la ciutat.⁸ Certament, un desacord en els tractes o la impossibilitat de poder realitzar tot sol la feina serien les altres dues circumstàncies que afavorien l'entrada de nous mestres en la nòmina d'artesans vinculats a un determinat client. Normativa de contractació que s'acompleix també a la casa del noble Ramon Sans, encara que s'observa una major diversitat d'artistes o artesans del mateix ram treballant en un mateix període, donat que el volum de feina i les intervencions realitzades en la casa dels Sans eren de certa envergadura.

Dèiem que la dinàmica contractual en el cas de Ramon Sans presenta matisos diferents. En primera instància, el volum de feina i les intervencions que van realitzar a casa seva van ser més importants. D'aquesta manera, en la dècada dels quaranta trobem que hi realitzaven tasques de fusteria i mobles Benet Miró, Joan Llausàs, Jaume Llobet i Ramon Maravilla. A partir dels anys cinquanta, quan ja no hi ha constància de feines fetes per Benet Miró, cal destacar la incorporació dels mestres fusters coneguts amb els noms d'Anton Molas, Joan Tarradas, Francesc Carrera i Narcís Carreras. Seguint amb els exemples, pel que fa a les tasques de dauradors, Joan Tubau, el gendre de Josep Torroja, que treballà com s'ha indicat pel duc de Sessa, va treballar en la casa Aparici daurant algunes peces mobiliàries, mentre que Rafael Bornio i Pere Rigalt van participar en la dauradura de diferents estances i peces de la casa dels Sans. Ja s'han indicat els constants problemes que Rafael Bornio va tenir amb el gremi, però cal afegir que també s'ha de fer extensible

⁸ BC, *Fons Baró de Castellet*. Francesc Aparici i Fontbayona. "Comptes domèstics", 1751-1754 Comptes domèstics. [47/3].

a la clientela. Va treballar pintant i realitzant els treballs de daurat en l'oratori de la casa del noble Ramon Sans. En un rebut de cobrament signat per la seva dona Magdalena admet que no ha acomplert els pactes establerts pel que fa a material i feina feta, ja que va fer *de colradura i no de dauradura el sacre evangeli, el lavabo i el faristol encomanat, així com com posar unas estrellas de or a la pastereta, o globo, haont esta Maria Santíssima del Carme* (vegeu annex documental: "Miscel·lània documental núm. 12").⁹ Localitzem totes aquestes peces en l'inventari de Ramon Sans, disposades en l'oratori de la casa, que se situava en una cambra al costat de l'estrada, tot i que del faristol s'indica que estava jaspiat. La construcció d'aquesta peça, a l'igual que les portes de la capella, havia estat obra de Benet Miró, que va cobrar per ella tan sols una lliura.¹⁰ Un any abans de la seva mort, el 1753, el noble barceloní va comprar un quadre gran per la capella amb la imatge de la Verge amb el nen donant l'anell a santa Caterina i a sant Francesc, el qual en el moment de la seva mort no queda consignat en el seu inventari (vegeu annex documental: "Miscel·lània documental núm. 23"). Per completar la nòmina d'artífexs que van intervenir activament en l'embelliment dels habitatges de les dues famílies no es pot deixar de mencionar la casa de pintors de vidrieres i vidriers Saladriga.

La comparació entre els encàrrecs d'una i altra família evidencia que els Sans tenien un nivell de vida més luxós. Tot i els diferents mobles que Llorenç Casadevall va fer per Francesc Aparici, sols podem considerar com a realment sumptuosos un llit amb sobrecel, un conjunt de cadires encoixinades fetes a mitjan centúria i un escriptori amb el seu corresponent canterano acabat a vernís polit i llautons daurats (vegeu annex documental: "Miscel·lània documental núm. 24"). En realitat, en aquest cas el gruix de la despesa més important anava destinada a la confecció de

⁹ B.C, *Fons Marquès de Saudín*. "1712-1758. Rebuts i comptes d'apotecari, argenter, forner, passamaner, estamper, daurador, pintor, etc de casa Sans". [365-4].

¹⁰ B.C, *Fons Marquès de Saudín*. "1728-1759. Comptes i rebuts de mestre de cases, fuster, mestre de cotxes, carreter, seller, notari, corredor, pagats per Ramon Sans". [135.9].

vestits i no advertim, per exemple, l'adquisició de pintura, tal i com ho va fer la família Sans.

2.1. Les obres en la casa de la noble família de Ramon Sans.

Les despeses domèstiques conservades del noble Ramon Sans també permeten fer una seqüència de les intervencions que van fer-se al llarg dels anys en aquest habitatge noble, els artífexs que van participar-hi, així com els materials emprats o les despeses que va ocasionar. Jaume Sala i Joan Giralt van ser els dos mestres de cases que van portar a terme les obres de millora que el noble barceloní va realitzar en la seva llar (vegeu annex documental: "Miscel·lània documental núm. 26"). La nòmina de fusters era més llarga, com ja s'ha indicat, ja que cridaren per la realització de la fusteria de construcció individus com Ramon Maravilla, Benet Miró, Pau Domènech i Jaume Xalbardé, amb intervencions puntuals de Narcís Carreras o Anton Molas, entre d'altres, així com Rafael Bornio, daurador, o Josep Vinyals i Francesc Bal en les tasques de pintura.

Poques dades coneixem de la vida de Jaume Sala, i resulta difícil d'identificar. M. Arranz biografia dos personatges amb aquest nom, però vistes les dades que aporta sembla difícil identificar-lo amb un d'ells dos.¹¹ Del primer indica que a partir de 1746 estava impedit per treballar perquè patia mal de gota, i el segon sembla que a partir de 1731 va viure a diferents ciutats andaluses, on hi realitzà importants contractes. En tot cas, el contracte signat per les obres amb Ramon Sans és de l'any 1746 i això fa pensar que si aquest últim hagués estat l'escollit, el més probable és que hauria dirigit les obres però, donada la seva constant mobilitat cap a terres andaluses, no hauria intervingut personalment en l'agençament. Fos qui fos, seguint un costum ja anunciat, s'establia que el mestre d'obres, Jaume Sala, aprofitaria tot aquell material que encara estigués en condicions per tal d'abaratir els costos al

¹¹ Vegeu Arranz, M: *Mestre d'obres i fusters: la construcció a Barcelona en el segle XVIII*. Barcelona, Col·legi Oficial Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona, 1991.

màxim. En canvi, com a tret curiós, s'indicava que una part del pagament es faria amb aliments, concretament xexa, blat i mestall (vegeu annex documental: "Miscel·lània documental núm. 27").

Les obres a realitzar, segons els pactes establerts, responen a la dinàmica constructiva del període, és a dir, compartimentació d'espais i variació de les estructures originals per baixar i substituir sostres, obrir nous portals i variar la disposició i l'ús d'algunes estances com la secreta dels estudis o la botiga, que va passar a ser una cuina perfectament equipada amb les canonades i el clavagueram solucionat. Així mateix, la resta d'estances de vora del carrer van ser compartimentades i emblanquinades. En el primer pis, que era on habitaven, va fer-se un balcó en l'habitació on el senyor es desvestia, amb una lluernia amb reixa per evitar l'entrada de lladres i obtenir més claror, i també es van posar marcs a les portes. Ramon Sans també volia que l'hort fos a peu pla del primer pis, i per això *penso haurà de posar sobre dites boltas, y cançanyols tota la terra bona sia necessari fins a igualar dit hort ab lo primer piso de la casa, ab la prevencio que per fugir la humitat dels quarto, deurà protegirse la contra paret di ns dalt al igual al dit piso.*¹² Descripcions que proven, un cop més, la voluntat d'organitzar els espais d'una manera coherent. Finalment, en aquesta intervenció l'escultor Joan Güell va fer un disseny de guix per sobre de l'escalfapanxes i per algunes de les habitacions, i s'optà per pintar marcs i portes, a l'oli o al tremp, de color perla.

¹² B.C, *Fons Marquès de Saudín*. "1746-1758. Comptes i rebuts del mestre de cases Jaume Sala i del fuster Ramon Maravilla". [135.10].

2.2. La comanda de mobiliari en les despeses domèstiques de la família del noble Ramon Sans.

Pel que fa a l'encàrrec de mobiliari i a la seva disposició en els diferents espais interiors, van anar adequant-se a les successives modes imperants. L'any 1747 es van pagar a Pere Plegàs, celler, 25 lliures i 13 sous per la confecció de la tapisseria de vint cadires pel saló,¹³ però en el moment de la mort de Ramon Sans en aquesta estança sols es citen vuit cadires de noguera "a l'anglesa" que no semblen correspondre a la feina realitzada per Pere Plegàs. En tot cas, sabem que l'estructura de fusta fou comprada a Joan Llausàs, segons consta en el corresponent rebut. Amb les informacions que donen aquestes dues factures i la localització de seients d'aquesta tipologia en una estança propera al menjador, creiem que estructuralment es tractava de cadires poltrones sense braços, encoixinades i revestides de cuir vermell. Fonamentem la participació d'aquests dos artífexs en la construcció d'aquests seients en la proximitat de les dates. Joan Llausàs data el seu rebut el 16 d'octubre de 1747 i Pere Plegàs ho fa deu dies després. A la mort de *don* Ramon Sans en la casa ja sols consten sis cadires poltrones de noguera guarnides, de pell, *encarnades ab tatxetas de llantons usades*. Recordem que l'hereu de la casa, Ramon Sans i Sala, va maridar-se amb Marianna de Barutell aquest mateix any i, per tant, la compra de noves cadires no hauria d'estranyar.

Dos anys abans que la mort sorprengués el noble barceloní, la casa va tornar a fer una despesa considerable en mobiliari. Comparant rebuts i peces disposades en l'interior de l'habitatge de *don* Ramon pensem que les calaixeres que ocupaven la cambra del costat del menjador haurien de ser les que van comprar al fuster Francesc Comas l'agost de l'any 1746. Basem aquesta hipòtesi en el fet que les altres factures corresponents a la construcció de calaixeres indicaven un altre destí, normalment l'ingrés d'una filla a un convent -com recordarem- i que en la casa sols

¹³ B.C, *Fons Marquès de Saudín*. "1745-1765. Comptes i rebuts domèstics: sastre, sabater, ferrer, notaris, alimentació". [133-III.29].

trobem una parella de calaixeres, on ultra això és destaquen de manera especial els metalls. Per tant, sembla molt pausable adjudicar aquestes peces al rebut signat per Francesc Comes, on s'explicita *per lo valor de unas calaxeras me te compradas y dech entregarli luego se me entreguen los llautons*.¹⁴ Altrament, sols restava un any escàs pel matrimoni del seu hereu, i si a principis dels anys quaranta encara va comprar una arquilla amb la seva corresponent taula al fuster Jaume Llobet, en aquest moment segurament voldria adquirir mobles més novedosos.

Seguint amb els exemples que permeten indicar un interès clar per estar sempre a la moda, a partir dels anys cinquanta van realitzar-se considerables despeses en la compra de mobiliari més modern, el qual en moltes ocasions no queda reflectit en l'inventari *post mortem*. A més de les pintures, van adquirir dues taules cobertes de tela verda amb peus de cabra o de *bix* a Josep Arqués. La denominació que el fuster fa dels peus indica que va realitzar una peça influenciada pels models francesos imperants en el període Regència, els quals van ser emprats pels artífexs catalans fins a mitjan segle. A França, aquest tipus de pota havia estat emprada a partir de 1690 i s'havia mantingut amb força en el mobiliari de les primeres dècades del set-cents. Tal i com el seu nom indica, tipològicament recordaven els cascos dels cèrvids¹⁵ (vegeu annex documental: "Miscel·lània documental núm. 28"). Aquestes dues peces van ser col·locades en estances diferents: la primera va ser disposada en una habitació al costat de l'estrada i la segona taula de noguer amb peu de "*siervo*" i coberta de tela verda, en l'estança que s'anomena familiarment com "els quartos nous". També van comprar-se en el mateix moment divuit cadires "a l'anglesa", part de les quals es trobaven en aquesta mateixa estança i la resta situades en el saló. Finalment, també en aquest període va demanar al pintor Francesc Bal que li pintés el vetllador de fusta que es trobava en *lo retrete* o gabinet. Segons l'inventari era de

¹⁴ B.C, *Fons Marquès de Saudín*. "1728-1759. Comptes i rebuts de mestre de cases, fuster, mestre de cotxes, carreter, seller, notari, corredor, pagats per Ramon Sans".[135.9].

¹⁵ B.C, *Fons Marquès de Saudín*. "1729-1758. Comptes i rebuts de carreter, cotxer, seller, del fuster Maravilla i dels mestres de cases Jaume Sala i Josep Sorts pagats per Ramon Sans i Mont-rodon". [135.11].

color porcellana, de perla segons la factura del mateix Bal. En tot cas, sabem que va ser amb vernís de la Xina, és a dir axarolat.

2.3. Apunts sobre l'adquisició de pintura segons les despeses domèstiques de la família del noble Ramon Sans.

No es tracta en aquest breu apartat de reiterar un cop més aquelles idees llargament exposades, però sí que considerem interessant resseguir la compra de pintura a través dels comptes domèstics, car permet completar el que s'ha anat confirmant al llarg de la present tesi doctoral.¹⁶ Ramon Sans, abans d'accedir a la compra de quadres de “botiga”, recollint la denominació donada per Pérez Sánchez, va preferir encarregar directament peces a artistes barcelonins. Concretament, foren Pau i Fèlix Nogués alguns dels autors de les pintures que penjaven en les estances d'aquesta família, però en desconeixem quines eren les temàtiques pintades.¹⁷ Sols sabem que Pau Rossell fou l'artífex de dos jocs de quadres per *lo quarto principal de sa casa*, és a dir, el saló, i que en aquest, segons el seu inventari, a més dels vuit països anteriorment esmentats, hi havia una Anunciació i dos quadres amb temàtica històrica. La possibilitat, doncs, que aquests darrers fossin obra d'aquest artista no és improbable. Aquest mateix artista un any abans, al 1748, havia pintat tres obres més, que cal sumar-les a les pintades en el mateix període per Fèlix Nogués.

Ramon Sans no va limitar-se solament a comprar pintura, sinó que va preocupar-se d'emmarcar-la correctament. I és que aquesta despesa, unida a totes les reformes que ja s'han anat indicant referides tant a la millora dels espais com a la compra de mobiliari i altres artefactes sumptuosos, responien la necessitat de disposar la casa a

¹⁶ S'ha d'advertir que entre l'inventari i els comptes domèstics s'evidencien llacunes impossibles d'omplir, donat que en l'inventari les descripcions fetes pel notari no faciliten la identificació dels quadres.

¹⁷ També apareixen els noms de Miquel i Manel Vinyals, així com d'Ignasi i Francesc Bal, tots ells realitzant pintures vinculades a la decoració i embelliment de la casa o al cotxe, o participant en la confecció del túmul mortuori del noble.

la moda, a causa del compromís matrimonial del fill i hereu del llinatge. Els pactes matrimonials entre Ramon Sans i Sala i Marianna de Barutell i de Càncer van establir-se i signar-se l'any 1747, moment en què en la documentació s'adverteix un increment de les despeses domèstiques.¹⁸ La tasca d'emmarcar correctament aquesta pintura va ser confiada a dos artesans barcelonins amb tallers pròspers. Per una banda, a Joan Llausàs, proveïdor habitual de la família, i, per l'altra, a Pere Rigalt, daurador, que va fer *nou guarnissions li e fet de plata y colradura y remendar una de vella*.¹⁹ Joan Llausàs va cobrar-li 2 lliures i 14 sous per la realització d'aquest set marcs i el segon presentà una factura per un valor força més alt:²⁰ 15 lliures, 17 sous i 6 diners. Pau Rossell demanà 43 lliures per la confecció dels quadres.²¹

¹⁸ Val a dir que l'any 1757, tres anys després de la mort del patriarca familiar, encara s'estaven pagant algunes d'aquestes millores.

¹⁹ B.C, *Fons Marquès de Saudín*. "1712-1758. Rebuts i comptes d'apotecari, argenter, forner, passamaner, estamper, daurador, pintor, etc., de casa Sans". [365.4].

²⁰ B.C, *Fons Marquès de Saudín*. "1729-1758. Comptes i rebuts de carreter, cotxer, seller, del fuster Maravilla i dels mestres de cases Jaume Sala i Josep Sorts pagats per Ramon Sans i Mont-rodon". [135.11].

²¹ B.C, *Fons Marquès de Saudín*. "1712-1758. Rebuts i comptes d'apotecari, argenter, forner, passamaner, estamper, daurador, pintor, etc., de casa Sans". [365.4].